

DE REFLECTIERADAR: ZICHT OP DE PERSOONLIJKE PROFESSIONELE ONTWIKKELING VAN (AANSTAANDE) LERAREN

Je gaat werken in het basisonderwijs, maar hoe krijg je zicht op je eigen ontwikkeling? De Reflectieradar kan daarbij helpen. Het is een zelfreflectie-instrument waarmee (aanstaande) leraren door middel van stellingen zicht krijgen op hun persoonlijke professionele ontwikkeling als leraar. Dit jaar is de Reflectieradar voor het eerst in gebruik genomen door de huidige eerstejaars studenten van de voltijd-pabo op Hogeschool KPZ. In dit artikel nemen we je mee in wat de Reflectieradar precies inhoudt en op welke manier de tool wordt ingezet in de voltijd-pabo.

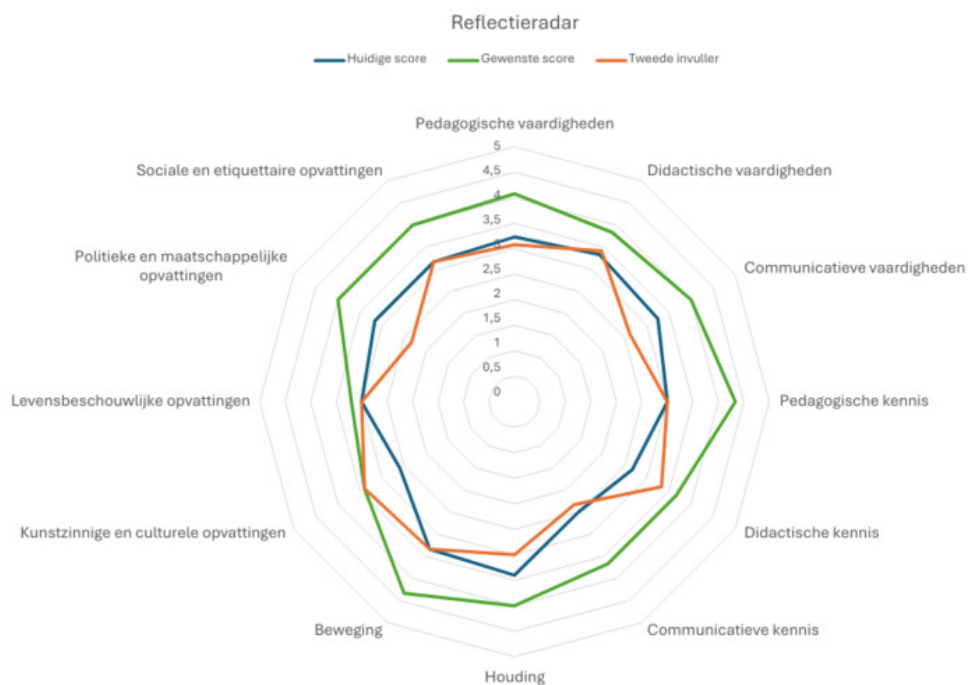
De Reflectieradar is een zelfreflectie-instrument om zicht te krijgen op de persoonlijke professionele ontwikkeling van de (aanstaande) leraar. De definitie van professionele identiteit van Pauw et al. (2017) ligt ten grondslag aan de tool, namelijk het geheel aan opvattingen, kennis, gedragingen en vaardigheden waardoor je voor een ander herkenbaar bent als een bekwame leraar. Door na te denken over wat aanstaande leraren vinden, voelen, weten, denken, doen, kunnen en wensen in hun hoedanigheid als leraar versterken ze hun professionele identiteit.

De Reflectieradar bestaat uit 87 gepaarde stellingen die zijn verdeeld over vier thema's (kennis, vaardigheden, gedragingen en opvattingen). Elk thema bestaat uit drie of vier subthema's (zie tabel 1). De stellingen die vallen onder kennis en vaardigheden zijn vooral gebaseerd op de wettelijke bekwaamheidseisen van de leraar. De inhoud van het thema gedragingen is voornamelijk gebaseerd op *Een leraar als geen ander* (Pauw et al., 2017). De keuze voor de onderwerpen binnen het thema opvattingen zijn gemaakt op basis van Pauw et al. (2017) en op de kerndoelen binnen 'Oriëntatie op jezelf en de wereld' en 'Kunstzinnige oriëntatie' (Bousaid & Pauw, 2021).

Vaardigheden	Kennis	Gedragingen	Opvattingen
Pedagogisch	Pedagogisch	Houding	Sociaal en etiquettair
Didactisch	Didactisch	Beweging	Politiek en maatschappelijk
Communicatief	Communicatief	Verbale uitingen	Levens-beschouwelijk
		Non-verbale uitingen	Kunst en cultuur

Tabel 1 Verdeling van thema's en subthema's

De (aanstaande) leraar geeft aan in hoeverre zij (of hij, we houden hier verder 'zij' aan) het eens is met de stellingen. Deze stellingen gaan over wat ze belangrijk vindt en over wat er al dan niet gedaan wordt in de praktijk. Een voorbeeld is 'Ik vind het belangrijk om feedback te geven op het leerproces' en 'Ik geef feedback op het leerproces' (Didactische vaardigheden). Door op alle stellingen te reageren krijgt de (aanstaande) leraar zicht op diens 'huidige situatie' (wat doe ik?) en de 'ideale situatie' (wat vind ik belangrijk?). De uitkomst wordt weergegeven in een radar (zie figuur 1), waarbij de groene lijn de ideale situatie weergeeft en de blauwe lijn de huidige situatie. Dit geeft aanknopingspunten voor ontwikkeling. De (aanstaande) leraar kan bijvoorbeeld in gesprek gaan met een ander om na te denken hoe de huidige situatie dichterbij de ideale situatie gebracht kan worden.

Figuur 1 Voorbeelduitkomst Reflectieradar

De (aanstaande) leraar heeft de optie om de Reflectieradar door te sturen naar bijvoorbeeld een stagementor met de vraag of degene de Reflectieradar ook wil invullen. Deze persoon reageert dan alleen op de stellingen die betrekking hebben op het zichtbare gedrag en niet op de stellingen die gaan over wat de aanstaande leraar belangrijk vindt. Deze antwoorden komen als derde laag in de Reflectieradar te staan; die lijn geeft inzicht in hoeverre je 'voor een ander herkenbaar bent als bekwaame leraar.' Dit is de oranje lijn in figuur 1. Ook deze resultaten geven aanknopingspunten voor ontwikkeling (Bousaid en Pauw, 2021).

GESPREKSKAARTEN

Onderdeel van de vormingslijn op Hogeschool KPZ is dat de studenten, nadat ze de Reflectieradar hebben ingevuld, tijdens een les met elkaar in gesprek gaan over hun eigen uitkomsten. In de praktijk is gebleken dat deze gesprekken, zonder tutoren, erg oppervlakkig blijven. Om meer diepgang in deze gesprekken te creëren en ervoor te zorgen dat studenten nog bewuster gaan nadenken over hun ontwikkelpunten zijn er vragenkaarten ontwikkeld. Het helpt studenten om meer verschillende soorten vragen te stellen en geeft structuur en richting aan het gesprek.

Het doel van het gesprek is om te reflecteren op de ontwikkeling van de student en om bijvoorbeeld leerdoelen op te stellen.

De vragenkaarten zijn onderverdeeld in drie categorieën:

- **Algemeen**, deze vragen gaan over de Reflectieradar als geheel en kunnen gebruikt worden als startpunt voor het gesprek.
- **Thema**, deze vragen worden ingezet bij een van de thema's van de Reflectieradar. Het thema als geheel, een van de subthema's of een vergelijking met de subthema's wordt bekeken.
- **Vergelijken**, deze vragen zorgen ervoor dat een vergelijking gemaakt wordt tussen de eigen Reflectieradar en die van een ander of een vergelijking tussen wat iemand belangrijk vindt en de huidige situatie op dit onderwerp.

Een voorbeeld van een vraag die op een vragenkaart staat is: 'Kijkend naar je uitkomst, waaraan zou je de komende tijd willen werken? Waarom?' Dit is een algemene vraag over de reflectieradar in zijn geheel. In figuur 2 staan voorbeelden van de gesprekskaarten.

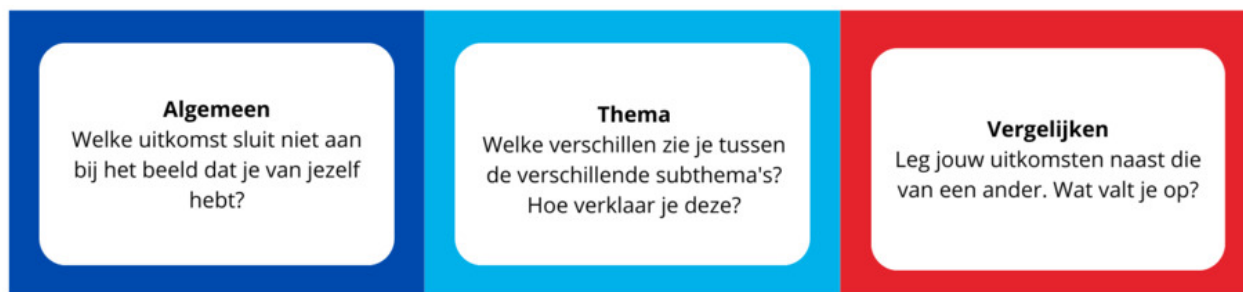
EERSTE ERVARINGEN

Eerstejaars pabo-studenten hebben de vragenkaarten gebruikt tijdens de les. Bij één groep studenten is het gebruik van de vragenkaarten geobserveerd en is er na het gesprek met hen geëvalueerd. Daarnaast zijn de Reflectieradar en de gesprekskaarten geëvalueerd met de tutoren. De tutoren waren vrij om zelf te bepalen hoe ze de gesprekskaarten in zouden zetten. De studenten kregen in groepjes van drie of vier een set gesprekskaarten, waarna studenten vrij waren zelf te kiezen in welke volgorde de kaarten behandeld werden. Een van de tutoren had de studenten de opdracht gegeven om een tijdsbewaker aan te wijzen en studenten een beperkte tijd per categorie te geven.

Over het algemeen waren studenten en leraren positief over de vragenkaarten en vonden ze het een mooi instrument om meer diepgang en bewustwording te krijgen in de doelen die ze nog moeten behalen. Een van de studenten benoemt hierbij het volgende: 'Soms is het best lastig om er zelf op te komen waar nu je doelen liggen en nu kan je aan de hand van de vragen erachter komen wat je dus wil.' Verder vinden studenten het een fijn instrument om meer richting en houvast te krijgen in het voeren van het ontwikkelgesprek. Tutoren vullen dit aan door nog te benoemen dat het instrument zorgt voor interessante gesprekken waarbij er bewustwording wordt gecreëerd en waarbij zichtbaar wordt gemaakt waaraan nog gewerkt kan worden. Een van de tutoren zei nog het volgende hierover: 'Ik vond dit wel een hele mooie tool, ook omdat het eigenlijk heel mooi past bij het geven en ontvangen van feedback.'

Al met al is de Reflectieradar door studenten en docenten positief ontvangen. De studenten zullen de Reflectieradar jaarlijks invullen. Uiteindelijk kunnen zij de resultaten van verschillende jaren naast elkaar leggen en op hun ontwikkeling tijdens hun opleiding reflecteren.

Figuur 2 Gesprekskaarten Reflectieradar

MEER WETEN OVER DE REFLECTIERADAR?

Neem contact op met Shirine Bousaid via s.bousaid@kpz.nl.

LITERATUUR

- Bousaid, S. & Pauw, I. (2021). Reflectieradar Professionele Identiteit. In I. Pauw & W. Jongstra (Red.), *Een leraar met een eigen kleur: Ontwikkeling van professionele identiteit* (p. 89-105). Gompel&Svacina.
- Pauw, I., Van Lint, P., Gemmink, M., Jongstra, W., & Pillen, M. (2017). Een leraar als geen ander: *Ontwikkeling van professionele identiteit van leraren door verhalen*. Garant.

OVER DE AUTEURS

Iris Broersen heeft meegeholpen aan de ontwikkeling van de gesprekskaarten. Ze is betrokken als stagiair bij het associate lectoraat Interprofessioneel samenwerken voor kansrijke ontwikkeling op Hogeschool KPZ. Momenteel studeert ze Pedagogische Wetenschappen (richting orthopedagogiek) aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Shirine Bousaid heeft de Reflectieradar in opdracht van het toenmalige lectoraat Narratieve professionele identiteit van Hogeschool KPZ ontwikkeld. Ze is betrokken bij het associate lectoraat Interprofessioneel samenwerken voor kansrijke ontwikkeling en geeft daarnaast les in de voltijd pabo en ad-opleiding Pedagogisch Educatief Professional.